

KORAI FEJLESZTÉS (ECI) SZAKPOLITIKAI AJÁNLÁSOK

Bevezetés

A jelen anyag célja, hogy áttekintést adjon az Európai Ügynökség a Sajátos Nevelési Igényű Tanulók Oktatásának Fejlesztéséért (továbbiakban: Ügynökség) korai fejlesztésre vonatkozó elemzésének főbb következtetéseiről és ajánlásairól. Az áttekintés tartalmazza azon előrelépések és kulcsfontosságú fejlesztések összegzését, amelyek ezen a téren – mind szakpolitikai, mind gyakorlati szinten – a résztvevő ügynökségi országokban 2005. óta végbementek.

Globális és európai szinten is egyre inkább felismerik, hogy világos kapcsolat van a szegénység vagy hátrányos társadalmi-gazdasági háttér és az alacsony szintű tanulmányi teljesítmény között. Az ilyen háttérből érkező családok tudnak leginkább profitálni abból, ha hozzájutnak a korai fejlesztés és ellátás különböző szolgáltatásaihoz. Az Európai Tanács 2010-re vonatkozó célja az volt, hogy a 3 éves kor és a kötelező iskoláskor közötti gyermekek legalább 90%-a, illetve a 3 év alatti gyermekek legalább 33%-a részesüljön ellátásban (Európai Parlament, 2011.).

Korai fejlesztés – európai és nemzetközi trendek

Az Ügynökség munkája nyomán kapott eredmények figyelembe veszik a korai fejlesztés terén európai és nemzetközi szinten végbement legutóbbi fejleményeket (Európai Bizottság, 2010., 2011.; Európai Parlament, 2011.; Egyesült Nemzetek, 2006.; WHO, 2011.). Az ügynökségi elemzést ugyancsak elismerték számos kulcsjelentőségű szakpolitikai dokumentumban (például: Európai Parlament, 2011.; Európai Bizottság, 2011.).

A korai fejlesztés terén tapasztalható jelenlegi trendek számos alapvető fontosságú kérdésre ráirányítják a figyelmet. A magas színvonalú korai fejlesztés, oktatás és gondoskodás – azáltal, hogy képessé és lehetővé teszi minden gyermek számára képességeinek kibontakoztatását – számottevően hozzá tud járulni az Európa 2020 stratégia két fő céljának eléréséhez, nevezetesen ahhoz, hogy 10% alá lehessen csökkenteni a korai iskolaelhagyók arányát, illetve, hogy ki lehessen emelni legalább 20 millió embert a szegénységből és a társadalmi kirekesztettségéből. Az Európa 2020 stratégia csak akkor valósítható meg, ha minden gyermek megfelelő esélyt kap az induláshoz.

A korai fejlesztésre vonatkozó szakpolitika és gyakorlat fő prioritásai és kulcstényezői a következőkre összpontosítanak:

Hozzáférés a mindenki számára rendelkezésre álló és befogadó korai fejlesztéshez és ellátáshoz: Az egyetemlegesen hozzáférhető, magas minőségi színvonalú és befogadó korai fejlesztés és ellátás mindenki számára kedvező. A korai fejlesztés és ellátás megteremti a lehetőséget a sajátos nevelési igényű gyermekek fokozottabb mértékű befogadásához, s ezzel mintegy kijelöli az utat a többségi iskolákba való későbbi beilleszkedéshez (Európai Bizottság, 2011.).

A korai fejlesztés és ellátás rendszerének irányítása: A korai fejlesztés és ellátás rendszerszerű megközelítése szoros együttműködést jelent a különböző szakpolitikai területek, mint például az oktatás, foglalkoztatás, egészségügy, szociálpolitika között. Ez olyan koherens jövőképet igényel, amelyben valamennyi érintett osztozik, beleértve a szülőket is, emellett az egész rendszert átszövő konzisztens célokkal kitöltött közös szakpolitikai kereteket, valamint a központi és helyi szinten is világosan meghatározott szerepeket és felelősség-elhatárolást feltételez (Európai Bizottság, 2011.).

A korai fejlesztés és ellátás minősége: A korai fejlesztés és ellátás nyújtotta szolgáltatásokat úgy kell megtervezni és eljuttatni a rászorulókhöz, hogy az összes gyermek valamennyi igényének, szükségletének megfelelően: legyenek ezek az igények és szükségletek akár kognitívak, érzelmi, szociálisak vagy fizikaiak. A nem-kognitív készségek (mint például a kitartás, a motiváció, a másokkal való interakció képessége) alapvető fontosságú a korai években, a jövőbeli tanulás és a sikeres társadalmi részvétel és alkalmazkodás szempontjából. A magas minőségű korai fejlesztést és ellátást támogató szolgáltatások inkább kiegészítik, mint helyettesítik az erős jóléti rendszert (Európai Bizottság, 2011.).

Gyermek-központú megközelítés: A kora gyermekkori évek kritikus jelentőségűek a kognitív szenzoros és motoros fejlődés, az affektív és a személyes fejlődés, valamint a nyelvtudás megszerzése szempontjából, illetve abból a szempontból, hogy megteremtik az alapjait az egész életen át tartó tanulásnak (Európai Parlament, 2011.).

A szülők bevonása, részvétele: A szülők – mind az anyák, mind az apák – egyenrangú partnerek a korai fejlesztésben és ellátásban. A korai fejlesztésnek és ellátásnak elő kell segítenie mindenki aktív részvételét, bevonva a teljes személyzetet, a szülőket és ahol ez lehetséges, magukat a gyermekeket is (Európai Parlament, 2011.).

Személyzet: A folyamatban részt vevő személyzet kompetenciái jelentik a kulcsát a magas minőségű korai fejlesztésnek és ellátásnak. A korai fejlesztésben és ellátásban részt vevő stáb által kezelt ügyek széles köre, valamint a rájuk bízott gyermekek sokfélesége, sokszínűsége megköveteli a pedagógiai gyakorlat folyamatos végiggondolását, újragondolását, illetve a szóban forgó szakemberek szakmai hozzáértését, folyamatos fejlesztésének rendszerszerű megközelítését.

Az Ügynökség Korai Fejlesztés című projektje¹

A 2010-ben zajlott Korai Fejlesztés projekt 26 országból² 35 szakértő részvételével valósult meg, akik között megtalálhatók voltak a korai fejlesztésért felelős szakpolitikusok és a szóban forgó szakterület szakértői is. A projekt-elemzés célja az volt, hogy az első ügynökségi elemzés (2003-2004.) főbb kimeneteire épüljön, s áttekintést adjon a korai fejlesztés terén 2005. óta végbement előrehaladás és a fejlesztések főbb elemeiről.

A 2005-ben elkészült ügynökségi projekt-elemzés rámutatott a korai fejlesztés jelentőségére, mind oktatáspolitikai, mind szakmai szinten, s olyan korai fejlesztési modellt javasolt, amelyben az egészségügyi, az oktatási és a szociális szektor egyaránt közvetlenül vesz részt. Ez a korai fejlesztési modell a gyermek fejlődésére és általában a társadalmi interakció emberi fejlődésre, ezen belül is különösen a gyermekekre gyakorolt hatására koncentrál. Emellett elmozdulást jelent attól a hagyományos beavatkozási formától, amely elsősorban a gyermekekre összpontosít, egy olyan kiterjesztett megközelítés felé, amely magába foglalja a gyermeket, a gyermek családját és a környezetet is. Az effajta megközelítés megfelel a fogyatékoság területén kialakult szélesebb értelmű koncepciók fejlődésének, nevezetesen az egészségügyi megközelítéstől a szociális modell felé történő elmozdulásnak.

Ennek az egyre inkább előtérbe kerülő modellnek megfelelően a szakértői csoport, amelynek tagjai az első ügynökségi elemzés, illetve az aktualizált projekt elkészítésében egyaránt részt vettek, a korai fejlesztés alábbi munkadefinícióját ajánlotta és fogadta el: A korai fejlesztés az egészen kicsi gyermekek és családjuk számára nyújtott szolgáltatások, ellátások összessége, amely szolgáltatásokat és ellátásokat kérésükre a gyermek bizonyos életkorában nyújtanak, s amely minden olyan tevékenységre vonatkozik, amely során a gyermek speciális segítséget igényel a következő területeken:

- A gyermek személyes fejlődésének biztosítása és előmozdítása;
- A család saját kompetenciáinak erősítése, valamint
- A család és a gyermek társadalmi befogadásának elősegítése.

Az elemzés során e modell szempontjából fontosnak ítélt és a hatékony végrehajtást igénylő öt elem összefonódik egymással, és nem választható el egymástól:

Hozzáférési lehetőség: A korai fejlesztés közös célja és minden országban általános prioritása, hogy a lehető legkorábbi fázisban el tudjon érni minden segítségre szoruló gyermeket és családot.

Elérhetőség: A támogató szolgáltatásoknak el kell érniük a célcsoport minden tagját, és a leginkább elérhető közelségben kell rendelkezésre állniuk – mind helyi, mind közösségi szinten – a családok számára.

Anyagi elérhetőség: A szolgáltatásokat ingyen vagy minimális költségért kell a családoknak elérhetővé tenni, mégpedig az egészségügyi, a szociális vagy az oktatási-nevelési hatóságok által nyújtott támogatások felhasználásával, vagy a nem-kormányzati szervezetek révén, beleértve a non-profit szervezeteket is.

¹ A projektről további információ áll rendelkezésre a <http://www.european-agency.org/agency-projects/early-childhood-intervention> honlapon.

² Ausztria, Belgium (francia nyelvű közösség), Ciprus, Cseh Köztársaság, Dánia, az Egyesült Királyság (Anglia és Észak-Írország), Észtország, Finnország, Franciaország, Hollandia, Görögország, Írország, Izland, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxembourg, Magyarország, Málta, Németország, Norvégia, Portugália, Spanyolország, Svájc, Svédország, és Szlovénia

Interdiszciplináris együttműködés: A kisgyermeknek és családjának nyújtott közvetlen szolgáltatásokért felelős szakemberek különböző szakterületekről (szakmákból) érkeznek, és ennek megfelelően az általuk képviselt szolgáltatásra jellemző különféle szakmai háttérrel is rendelkeznek. Az interdiszciplináris munka lehetővé teszi az információ áramlását a team tagjai között.

A szolgáltatások sokfélesége: Ez az elem szorosan kapcsolódik a korai fejlesztésben résztvevő különböző szakterületek sokféleségéhez. Számos országra általában jellemző három szolgáltatási terület – az egészségügy, a szociális szolgáltatások és az oktatás – részvétele, ugyanakkor ezen a téren tapasztalhatók a legnagyobb eltérések is.

A 2005-ben végzett ügynökségi elemzés eredményei kimutatták, hogy „a korai fejlesztés összefügg azzal a joggal, hogy minden kisgyermek és családja megkapja azt az ellátást, amelyre szüksége van. A korai fejlesztés célja az, hogy segítséget adjon a gyermeknek, a gyermek családjának és a folyamatot támogató szolgáltatásoknak. Olyan befogadó és összetartó társadalom kiépítését segíti, amely tisztában van a gyermekek és családjuk jogaival” (3. o.).

A projekt megállapításai és ajánlásai

A 2010-ben végzett elemzés főbb megállapításai világosan alátámasztják az előző munkában kiemelt három prioritás jogosságát:

El kell érni a korai fejlesztésre szoruló teljes lakosságot: Ez a prioritás összefügg azzal az általános, valamennyi országra érvényes céllal és prioritással, hogy a lehető legkorábbi szakaszban sikerüljön elérni a támogatásra szoruló valamennyi gyermeket és családját.

Az ellátást azonos standardok mentén, magas minőségi szinten kell biztosítani: Ez a prioritás arra vonatkozik, hogy a korai fejlesztéssel összefüggő szolgáltatások és ellátás működtetéséhez világosan meghatározott minőségi kritériumokra van szükség. Ezen túlmenően a minőségi standardok értékelését és biztosítását lehetővé tevő mechanizmusok fejlődése javítani fogja a korai fejlesztési szolgáltatások hatékonyságát és garantálni fogja az esetleges földrajzi különbségek ellenére az ellátás országos szintű minőségét.

Tiszteletben kell tartani a gyermekek és családjuk jogait és igényeit, szükségleteit: Ez a prioritás azt jelenti, hogy családközpontú és felelős szolgáltatások megteremtésére van szükség. Ezek a szolgáltatások a gyermekek és családjuk érdekeit szolgálják, és a szülőket a gyermekük számára nyújtott szolgáltatások tervezésének és fejlesztésének minden szintjén bevonják a folyamatba.

A korai fejlesztési projekt tevékenységéből négy konkrét ajánlás emelkedik ki. Ezek a következők:

1. Jogalkotás és szakpolitikai intézkedések: 2004–2005. óta jelentős számú törvényt, szabályzatot, rendeletet és egyéb hasonló szakpolitikai intézkedést vezettek be, ami jól jelzi a szakpolitika, illetve a döntéshozók aktív részvételét, és a korai fejlesztés ügye iránti elkötelezettségüket. A folyamatban a jogalkotás és a szakpolitikai intézkedések számítanak az első lépésnek, azonban a bevezetett intézkedések hatékony végrehajtása és monitoringja legalább olyan fontos, mint maguk az intézkedések.

2. A szakértők szerepe: A projekt rámutatott arra, hogy a korai fejlesztésben különböző szinteken dolgozó szakértők kulcsszerepet töltenek be. Ez a következőkre vonatkozik:

- Milyen módon jut el az információ a családokhoz;
- A képzési programoknak elő kell segíteniük a különböző szakemberek együttműködését, a közös követelmények és célok megosztását és a családokkal történő hatékony együttműködést.

3. A különböző szolgáltatók és szolgáltatások közötti kapcsolatot végző, ennél fogva kulshelyzetben levő szociális munkás vagy korai fejlesztési koordinátor munkájának szükségességét is kiemelte az elemzés. Ez a személy kell, hogy garantálja a kapcsolattartást az egyes szolgáltatók, szolgáltatások, korai fejlesztéssel foglalkozó szakemberek és a családok között.

4. A szektorok közötti és szektoron belüli együttműködés javítása: Számos lehetséges oka van annak, hogy a koordináció nem elégséges az egyes korai fejlesztési szolgáltatások között. Az ellátás több szektort érint (egészségügy, szociális ellátás, oktatás), amelyek mindegyikének a másiktól eltérő munkakultúrája, "filozófiája" és finanszírozási rendszere van, s az ott dolgozó szakemberek is a többiekétől eltérő szakmai körből és háttérből érkeznek.

A jövőbeli szakpolitikai fejlődés és fejlesztés területei

Annak ellenére, hogy Európában a legutóbbi néhány évben kétségtelen fejlődés ment végbe az előremutató korai fejlesztési szakpolitikai intézkedések végrehajtása, a minőségi korai nevelési-oktatási szolgáltatások megtervezése és nyújtása, valamint az egyes szolgáltatások fokozottabb koordinációja terén, továbbra is számos olyan kulcsfontosságú szakpolitikai kérdés merül fel, amelyek további vizsgálódást igényelnek. Ha az európai szintű szakpolitikai prioritásokat egybevetjük a korai fejlesztési projekt megállapításaival, azt találjuk, hogy további munkára van szükség annak biztosítása érdekében, hogy a korai fejlesztést egyenlő és hatékony módon tudjuk alkalmazni a jövőben. Az alábbi területek érdemelnek megkülönböztetett figyelmet:

Átfogó stratégia: Bármilyen jók és hatékonyak legyenek is, a korai fejlesztési szolgáltatások csak részlegesen tudják kompenzálni a családok szegénységét és társadalmi-gazdasági hátrányait. A kedvezőtlen családi háttérből érkező gyermekek részére nyújtott magas minőségű korai fejlesztés hosszú távú előnyeinek fokozása érdekében a korai fejlesztést egy átfogó stratégia keretében (amely kiterjed a foglalkoztatásra, a lakáskérdésre, az egészségügyre, stb. is) össze kell kapcsolni más szakpolitikai területek kezdeményezéseivel.

Minőségi kritériumok: Egyértelműen és világosan meg kell fogalmazni a korai fejlesztési szolgáltatások és ellátások minőségi standardjait, hogy a jelenleg érvényes mennyiségi célokat kiegészítve javítani lehessen a korai fejlesztés színvonalát az EU területén.

Források és beruházások: A korai fejlesztésre folyamatosan egyre kevesebb figyelem és így egyre alacsonyabb szintű befektetések jutnak, mint az oktatás bármely egyéb területére, annak ellenére, hogy világosan bizonyítható, hogy a korai fejlesztés sokkal előnyösebb és költséghatékonyabb beruházás, mint bármely, későbbi szakaszban történő beavatkozás.

A közreműködők szakmai színvonala: A megfelelő minőségű szakmai személyzet idevonzása, képzése és megtartása egyre nagyobb kihívásnak számít, mivel a gyermekgondozás és az oktatás-nevelés integrációs trendjei egyre inkább igénylik a folyamatban résztvevő szakemberek szakmai hozzáértését. A szakmai standardokat úgy lehet és kell növelni, hogy bevezetjük a korai fejlesztés területén dolgozók világos, mindenhol elismert kvalifikációs rendszerét. Fokozottabb figyelmet kell fordítani a tantervi minőség és megfelelés kérdéseire, valamint a jó gyakorlatok elemzésének, az azokból való tanulásnak különböző módozataira.

Záró megjegyzések

A projekt fő üzenete az volt, hogy a valamennyi résztvevő ország által tett erőfeszítések és a minden szinten megjelenő előrelépés ellenére további munkára van szükség, hogy biztosítani lehessen a legfőbb elv érvényesülését: minden gyermeknek és családjának joga van arra, hogy megkapja azt a támogatást, amelyre szüksége van. A mindenki által elérhető, magas színvonalú és befogadó korai oktatásra-nevelésre és gondozásra vonatkozó szolgáltatásokhoz való hozzájutás az első lépése egy befogadó társadalomban a mindenki számára rendelkezésre álló befogadó szemléletű neveléshez és az egyenlő esélyekhez vezető hosszú távú folyamatnak.

Referenciák

Egészségügyi Világszervezet (WHO) (2011) *World Report on Disability*. Genf, Svájc, WHO

Egyesült Nemzetek (2006) *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, New York: United Nations. Elektronikus forrás elérhető online: <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>

Európai Bizottság (2010) *Communication from the Commission. Europe 2020 – A strategy for smart sustainable and inclusive growth*. COM(2010) 2020

Európai Bizottság (2011) *Communication on Early Childhood Education and Care* (February 2011) COM(2011) 66

Európai Parlament (2011) *European Parliament Resolution of 12 May 2011 on Early Years Learning in the European Union* (I/2010/2159)

© European Agency for Development in Special Needs Education 2011

E dokumentum elkészítését az Európai Bizottság Oktatási és Kulturális Főigazgatósága támogatta: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm